

مجموعه مقالات

تیرماه ۱۳۹۸

اندیشه‌های سراسر تبیین

سازگاری و ناسازگاری منافع ایران و روسیه در پرونده سوریه

TRILATERAL SUMMIT
IRAN - RUSSIA - TURKEY
TEHRAN, SEPTEMBER 2018

الحمد لله

انديشكده راهبردي تبين

مجموعه گزارش راهبردي

سازگاري و ناسازگاري منافع ايران و روسيه در پرونده سوريه

وبگاه انديشكده : www.Tabyincenter.ir

نشانی : تهران، اقدسيه، خيابان شهيد موحد دانش، خيابان نسترن، پلاك ۳۲، واحد ۱۱

كد پستي : ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۱

تلفن : ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمبر : ۸۹۷۷۱۹۶۴

فهرست

۶	مقدمه
۷	۱- نظام سیاسی آینده سوریه
۱۰	۲- ادلب
۱۲	۳- شرق فرات و مسئله کردها
۱۴	۴- بازسازی
۱۶	نتیجه گیری
۱۷	منبع

مقدمه

زمانی که بحران ۲۰۱۱ سوریه و حضور ده‌ها گروه تروریستی با حمایت‌های برخی از قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در این کشور، بشار اسد را تا آستانه سرنگونی پیش برد، حامیان دمشق اما با عقب راندن معارضان از چندقدمی کاخ اسد، مانع تحقق رؤیای مخالفان شدند. در سال‌های بعد اما به هرمیزان که از تحولات میدانی فاصله گرفته و فرآیندهای سیاسی آن پررنگ‌تر شده، تنوع مطلوبیت‌ها و اهداف بازیگران مختلف از جمله ایران و روسیه نیز برجسته‌تر شده است. با این حال، بحران سوریه را می‌توان یکی از پرونده‌هایی دانست که جمهوری اسلامی ایران و روسیه حداقل در مقاطعی بالاترین سطح همکاری با یکدیگر را در سال‌های اخیر تجربه کردند. بقای اسد آن‌چنان برای این دو بازیگر مهم بود که بسیاری از اختلافات کنار رفت تا هدف اصلی محقق شود. فارغ از مطلوبیت‌ها و نحوه ورود تهران و مسکو به بحران دمشق، اکنون و با گذشت بیش هشت سال، هر دو کشور دارای مواضع و اهداف مختلفی هستند که می‌تواند سطحی از سازگاری یا ناسازگاری منافع را در خود داشته باشد.

به صورت کلی نحوه کنشگری ایران و روسیه در بحران سوریه را باید متناسب با برخی از حوزه‌های کانونی این بحران مورد ارزیابی قرار داد. البته این به معنای تفکیک تحولات مختلف بحران سوریه نیست. زیرا پدیده‌های جهان روابط بین‌الملل به صورت عام و بحران سوریه به صورت خاص از چنان پیچیدگی و درهم‌تنیدگی خاصی برخوردارند که امکان نفی اندرکنش آن‌ها وجود ندارد. از این‌رو تفکیک هر یک از حوزه‌های زیر به معنای نفی اثرگذاری هر یک بر دیگری نخواهد بود. بر این اساس، صورت‌بندی آینده سیاسی سوریه، موضوع ادلب و حضور چندساله گروه‌های تروریستی در آن، مسئله کردها و شرق فرات و موضوع بازسازی سوریه را می‌توان چهار موضوع اصلی در سوریه امروز دانست. -اگرچه موضوعات فرعی مانند مواجهه با

حملات اسرائیل به خاک سوریه و مواردی از این دست را نیز می‌توان به فهرست بالا اضافه کرد. در ادامه مواضع و اهداف ایران و روسیه در هریک از این موارد خواهد آمد. در مجموع گذشت زمان نشان خواهد داد که وجوه همکاری جویانه بر کنشگری تهران-مسکو در بحران سوریه غلبه کرده و طرفین به سمت دوگانه تفاهم-سوء تفاهم باز می‌گردند یا با حرکت در جهت منازعه، دوگانه توافق-اختلاف تداوم خواهد داشت یا حتی به دوگانه ائتلاف-تنش تبدیل می‌شود.

۱- نظام سیاسی آینده سوریه

نظام سیاسی آینده سوریه، شاید مهم‌ترین موضوعی باشد که بازیگران مختلف تلاش می‌کنند تا برای تأمین منافع خود در آن زمینه‌سازی کنند. درحالی که گفت‌وگوهای کمیته تدوین قانون اساسی سوریه در حال انجام است، اختلافات بر سر نفرات حاضر در این کمیته همچنان وجود دارد. بدیهی به نظر می‌رسد که آینده سوریه متأثر از پرونده‌های میدانی و البته سیاسی خواهد بود. به همین دلیل طرف‌های مقابل تلاش می‌کنند پیش از آغاز فرآیند تدوین قانون اساسی، نقطه قابل اتکایی در دورنمای حکومت سوریه برای تحقق منافع خود بیابند. بر این اساس، یکی از مهم‌ترین بازیگران اثرگذار در آینده سیاسی سوریه، مسکو خواهد بود. روسیه از دیرباز پایگاه نظامی در سوریه داشته، برای حفظ اسد وارد فاز مبارزه نظامی با معارضان شده و البته بر ظرفیت‌های قدرت خود از جمله حق و تو در شورای امنیت سازمان ملل نیز تکیه داشته است. از این رو روسیه می‌تواند در تهیه دستور کار آینده سوریه نقش اساسی داشته باشد.

به صورت کلی ملاحظات مربوط به آینده سیاسی سوریه را در مقطع فعلی در سه موضوع می‌توان بررسی کرد. نوع و شکل نظام سیاسی، نفر نخست تصمیم‌گیر و میزان مشارکت مخالفان.

به لحاظ نوع و شکل نظام سیاسی سه نکته حائز اهمیت است. ابتدا اینکه به نظر می‌رسد روس‌ها با هرگونه رگه‌های دینی و مذهبی در قانون اساسی سوریه مخالف باشند و حکومتی سکولار را ترجیح بدهند. چه‌اینکه گستره قدرت و نفوذ حزب بعث، گرایش‌های نظام سیاسی در دهه‌های گذشته و باورهای شخصی بشار اسد نیز امکان تحقق ساختاری سکولار برای حکومت آینده سوریه را تقویت می‌کند. در پیش‌نویس پیشنهادی روس‌ها برای قانون اساسی سوریه نیز که چند سال پیش انتشار یافت، کلمه «العربییه» از نام «جمهوری عربی سوریه» و شرط مسلمان بودن برای رئیس‌جمهور و فقه اسلامی به عنوان منبع قانونگذاری حذف شد [۱]. این موضوع نشان می‌دهد روس‌ها علاقه‌ای به نفوذ نهاد مذهب در نظام سیاسی این کشور ندارند. موضوعی که مطلوب ترکیه و البته بخشی از معارضان نیست.

ایران اما به نظر می‌رسد اگرچه چانه‌زنی‌های بعضاً نمادینی برای نقش پررنگ مذهب در آینده سیاسی سوریه انجام می‌دهد، اما چندان مخالفتی با شکل‌گیری حکومتی سکولار در سوریه نخواهد داشت. عدم مخالفت ایران را می‌توان با دلایل مختلفی توجیه کرد. مسکو و دمشق مانعی اساسی برای حضور نهاد دین در نظام سیاسی آینده سوریه هستند و ایران مخالفت آن‌ها را می‌داند. به نظر می‌رسد اسد نسبت به دوران پیش از آغاز بحران نگرشی منفی‌تر نسبت به نقش دین در سیاست پیدا کرده است. در نهایت حتی در صورت محقق شدن نقش دین در آینده سیاسی سوریه، معارضانی از این فرصت بهره خواهند برد که نقطه مقابل منافع ایران قرار دارند. زیرا آن‌چنان که به نظر می‌رسد ایران هیچ آلترناتیوی برای اسد میان جریانات مذهبی حاضر در سوریه ندارد.

نکته دومی که درباره نوع و شکل نظام سیاسی مطرح است اینکه، بازگشت نظام سیاسی سوریه به چیزی شبیه حاکمیت یکپارچه‌ای که پیش از وقوع بحران وجود داشت، تقریباً دور از ذهن به نظر می‌رسد. بنابراین احتمالاً شکلی از فدرالیسم در مناطق شرقی فرات شکل بگیرد

و روس‌ها نیز با وجود نفوذ گسترده آمریکا، اگر بخواهند نیز بعید است بتوانند مانع از تحقق چنین آینده‌ای شوند. پیش‌نویس روس‌ها برای قانون اساسی سوریه نیز چنین موضوعی را نشان می‌دهد. نکته سوم نیز به پارلمانی یا ریاستی بودن حکومت آینده سوریه بازمی‌گردد. بدیهیات علم سیاست و واقعیات میدانی نشان‌دهنده تداوم نظام ریاستی در سوریه خواهد بود. اگرچه احتمالاً پارلمان برای نظارت بر نخست‌وزیر از اختیارات بیشتری برخوردار خواهد بود که بستگی به میزان مشارکت مخالفان در پارلمان دارد. به نظر می‌رسد در این زمینه روس‌ها نسبت به ایران چند گام جلوتر باشند، زیرا از امکان چانه‌زنی بیشتری با ترکیه و سوریه برای نوع و میزان حضور معارضان برخوردارند. به صورت کلی شواهد نشان می‌دهد هم ایران و هم روسیه با تغییر نظام سیاسی سوریه از ریاستی به پارلمانی مخالف باشند. موضوعی که در پیش‌نویس قانون اساسی سوریه که از سوی روس‌ها ارائه شد نیز وجود داشت.

درباره نفر نخست تصمیم‌گیر در نظام سیاسی آینده سوریه نیز به نظر می‌رسد روس‌ها همچنان بشار اسد را برای تکیه زدن بر منصب ریاست‌جمهوری مناسب می‌دانند. در مجموع مهم‌ترین مطلوبیت مسکو شاید تثبیت نظم حاکم بر کشور سوریه باشد و در شرایط فعلی نخستین فردی که می‌تواند این نظم را برقرار کند، بشار اسد است. به همین دلیل مسکو تاکنون طرح عبور از اسد را کلید نزده است. هرچند که نفوذ روسیه در برخی جناح‌های ارتش این کشور از یک‌سو و تلاش برای نفوذ اقتصادی از طریق انعقاد قراردادهای نفتی، اکتشاف و استخراج معادن فسفات و اجاره بلندمدت برخی بنادر مانند طرطوس از سوی دیگر می‌تواند روسیه را در رسیدن به اهدافش یاری رساند. ایران نیز تنها گزینه خود برای آینده سوریه را اسد می‌داند. سفر وی به تهران و دیدار با مقامات عالی‌رتبه ایران، نشان از حمایت همه‌جانبه جمهوری اسلامی از بشار اسد دارد.

۲- ادلب

بحران ادلب از جنبه‌های متعددی یکی از پیچیده‌ترین پرونده‌های میدانی سوریه و حتی منطقه غرب آسیاست که دورنمای روشنی از حل آن وجود ندارد. روسیه و ترکیه را می‌توان مهم‌ترین بازیگران این بحران دانست. روس‌ها با حمایت از نظام سوریه و منطبق با قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل، جبهه‌النصره یا تحریرالشام به عنوان مهم‌ترین معارضان حاضر در این منطقه را گروهی تروریستی می‌دانند و از مواضع دمشق برای پاکسازی استان ادلب حمایت می‌کنند. ترکیه اما با اهداف سیاسی خاصی، بخشی از اثرگذاری خود در ساختار آینده سوریه را از رهگذر حمایت از این گروه‌ها ترسیم کرده است.

بازیگری روس‌ها در پرونده ادلب تا حدود زیادی متأثر از تعامل آن‌ها با ترکیه و توجه به فشارهای بین‌المللی است. مسکو پس از توافق پوتین و اردوغان در غیاب روحانی، نشان داد حاضر نیست حداقل در کوتاه‌مدت، منافع ارتباط خود با آنکارا را پای تهران یا دمشق ذبح کند. روس‌ها با در نظر گرفتن ملاحظات ترکیه بارها و بارها عملیات ادلب را به تعویق انداختند و اکنون نیز با آگاهی از موانع گسترده عملیات فراگیر نظامی با هماهنگی نسبی ترکیه در این منطقه عمل می‌کنند. به نظر می‌رسد روسیه از بحران ادلب برای گسترش روابط خود با ترکیه بهره خواهد برد و اجازه نخواهد داد این موضوع به چالشی جدی در روابط فیما بین تبدیل شود؛ چه اینکه در روزهای اخیر اردوغان در موضعی سخت علیه آمریکا، اعلام کرد از خرید سامانه‌های S-۴۰۰ روسی کوتاه نخواهد آمد.

گزینه مطلوب روس‌ها عملیات نظامی محدود و موقت در مناطقی از جنوب ادلب، شمال حماه و شمال شرق لاذقیه علیه تروریست‌هاست تا تعهد مسکو به مقابله با معارضان اسد حفظ و

البته امنیت برخی مناطق مانند پایگاه هوایی حمیمیم در لاذقیه برقرار شود. روسیه البته در این میان نیم‌نگاهی به نقش آفرینی احتمالی معارضان در آینده سیاسی سوریه نیز دارد و در صورت جدی شدن این گزینه، چانه‌زنی مسکو با تروریست‌های امروز، دور از ذهن نیست؛ البته اردوغان راه دشواری برای جلب رضایت پوتین بر سر این چانه‌زنی خواهد داشت.

از سوی دیگر روس‌ها اراده مخالفت با فشارهای بین‌المللی پس از انجام برخی حملات در ادلب را ندارند. به همین دلیل هرگاه شورای امنیت موضع‌گیری یا اردوغان اعتراض می‌کند، آتش‌بس اجرا می‌شود. یکی دیگر از محدودیت‌های روس‌ها در بحران ادلب به صورت خاص و بحران سوریه به صورت عام این است که آن‌ها تلاش می‌کنند تا ترکیه هرچه بیشتر از آمریکا فاصله بگیرد. به همین دلیل هماهنگی روسیه و ترکیه در بحران سوریه از آغاز روند آستانه تقویت شده است و یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در تحولات مربوط به ادلب نیز همین تلاش روس‌ها برای ممانعت از نزدیکی ترکیه به آمریکاست. پوتین تمایل ندارد تحولات سوریه به فرصتی برای پر شدن شکاف‌های آنکارا-واشنگتن تبدیل شود.

موضع رسمی ایران در قبال تحولات ادلب اما بعضاً به صورت کلی و از سوی مسئولان کشور بیان شده است. ایران نسبت به تحولات ادلب و عدم اجرای صحیح توافق آتش‌بس، ناراضی است و این ناراضی‌تی را در نشست‌های مختلف اعلام کرده است [۲]. اما برخی شواهد نشان می‌دهد ایران نیز نسبت به موانع اجرای عملیات فراگیر نظامی در ادلب آگاه است و راهکار سیاسی را قابل دسترس‌تر می‌داند. بنابراین پذیرش راه‌حل سیاسی برای بحران ادلب را می‌توان اشتراک مواضع ایران با روسیه محسوب کرد؛ چه اینکه دور از ذهن نیست که هم ایران و هم روسیه تداوم بحران در این منطقه را عامل مشروعیت‌ساز برای حضور نظامی خود در سوریه تلقی می‌کنند.

در مجموع جمهوری اسلامی ایران اگرچه در بحران ادلب، بازیگر اصلی محسوب نمی‌شود، اما تثبیت و تقویت قدرت بشار اسد در سوریه یک اصل اساسی است. بنابراین ایران نسبت به تحولات ادلب بی‌تفاوت نیست و نخواهد بود؛ اما به نظر می‌رسد گزینه اصلی ایران محدودیت معارضان در این منطقه باشد؛ بنابراین کنترل معارضان و عدم تسلیح آنان از سوی ترکیه مطلوبیت مشترک مسکو و تهران است. ایران البته از نوع کنشگری روسیه در تحولات ادلب رضایت ندارد و معتقد است روس‌ها با دادن امتیازات متعدد به ترکیه باعث شدند اردوغان به تسلیح گسترده معارضان این منطقه بپردازد و نفوذ فراوانی را در مناطق شمالی سوریه به دست آورد. از دیدگاه ایران این نفوذ می‌تواند در روندهای سیاسی سوریه نگران‌کننده باشد.

یکی دیگر از اختلاف نظرهای مهم ایران و روسیه در پرونده ادلب می‌تواند پذیرش برخی از معارضان در فرآیندهای سیاسی باشد. روسیه اگرچه با برخی شروط، اما به نظر می‌رسد تمایلی برای پذیرش معارضان در گفت‌وگوها از خود بروز داده است؛ ایران اما همچنان بشار اسد را تأمین‌کننده منافع خود می‌داند؛ اسدی که دشمن فعلی معارضان حاضر در ادلب محسوب می‌شود. ایران اما تقریباً در میان معارضان حاضر در ادلب گزینه‌ای برای گفت‌وگو ندارد؛ مگر اینکه خود این گزینه را ایجاد کند.

۳- شرق فرات و مسئله کردها

مسئله شرق فرات یکی از بحران‌های سوریه محسوب می‌شود که تعدد بازیگران و مطلوبیت‌ها بر پیچیدگی این تحولات افزوده است. آمریکا، ترکیه و اخیراً عربستان مهم‌ترین بازیگران خارجی و کردها و دمشق بازیگران داخلی تحولات این منطقه هستند. بیشتر جمعیت

سرزمین‌های شرقی فرات در سوریه را اعراب تشکیل می‌دهند. کردها اما با حمایت ائتلاف بین‌المللی مبارزه با داعش توانستند فرماندهی و تشکیلات نظامی این مناطق را در اختیار بگیرند. هم‌اکنون آمریکا، فرانسه و انگلستان در این مناطق پایگاه‌های نظامی دارند. وجود منابع نفتی و زمین‌های کشاورزی وسیع بر اهمیت این منطقه افزوده است.

پس از شکست داعش، روس‌ها در چند برهه به مذاکره با کردهای حاضر در این منطقه پرداختند که تاکنون نتیجه قابل قبولی برای طرفین نداشته است. کردها به دلیل افزایش تهدیدات ترکیه از تلاش مسکو برای میانجی‌گری با دمشق استقبال کردند که تفاوت مطلوبیت‌های آن‌ها و اسد تاکنون مذاکرات را به شکست کشانده است. واقعیت آن است که به دلیل وجود نیروها و پایگاه‌های آمریکایی، مسکو توان کنشگری محدودی در شرق فرات دارد و بیشتر تلاش روسیه معطوف به مخالفت با ترکیه و آمریکا برای ایجاد منطقه امن در شمال، لزوم بازگشت دمشق و آنکارا به توافقنامه آدنا، مذاکره کردها و دمشق برای حصول نتیجه مشخص و موضع‌گیری درباره حضور نظامیان آمریکایی در این منطقه است.

در مجموع با توجه به حضور نظامی آمریکا در شرق فرات، ایران و روسیه چندان از تأثیرگذاری بالفعلی برخوردار نیستند و احتمالاً هردو از توافق کردها با دمشق حمایت می‌کنند. به نظر می‌رسد به همان میزان که روس‌ها از نقش آفرینی آمریکا در شرق فرات نگران‌اند، ایران نیز تلاش عربستان برای نفوذ میان عشایر عرب این منطقه را نگران‌کننده می‌داند؛ هرچند که احتمالاً هدف نخست این تصمیم ریاض، رقابت با آنکارا باشد.

روسیه اگرچه با برخی شروط، اما به نظر می‌رسد تمایلی برای پذیرش معارضان در گفت‌وگوها از خود بروز داده است؛ ایران اما همچنان بشار اسد را تأمین‌کننده منافع خود می‌داند؛

اسدی که دشمن فعلی معارضان حاضر در ادلب محسوب می‌شود

۴- بازسازی

بازسازی سوریه نیز یکی از پرونده‌های مهم آینده سوریه است. جنگ داخلی سوریه تاکنون حدود ۶ میلیون آواره - که ۲ میلیون آن کودک هستند- داشته و براساس گزارش کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد تا فوریه ۲۰۱۹ میلادی نام بیش از ۵/۶۸ میلیون نفر از مردم این کشور به‌عنوان پناهنده ثبت شده است [۳]. اقتصاد سوریه با ویرانی‌های شدید زیرساخت‌های عمرانی، صنعتی و خدماتی از یک‌سو و کاهش شدید درآمدها، برای بازسازی نیاز به سرمایه‌گذاری کلانی دارد که براساس پیش‌بینی سازمان ملل متحد این عدد تا حدود ۴۰۰ میلیارد دلار نیز تخمین زده شده است. در این چارچوب بدیهی به نظر می‌رسد اگرچه بخشی از آینده سوریه متأثر از بازیگرانی است که با حضور نظامی مانع از سقوط حکومت مرکزی شدند، اما بازیگرانی که بتوانند تأمین مالی پروژه‌های مختلف دوران بازسازی را انجام دهند نیز نقش مهمی ایفا خواهند کرد.

در این چارچوب ایران و روسیه دو مانع برای مشارکت جدی در بازسازی سوریه دارند؛ محدودیت منابع مالی و مواجهه با تحریم‌های غرب. طبیعتاً اثرگذاری این موانع برای هردو کشور به میزان یکسانی نیست. چه‌اینکه اقتصاد ۱/۵ تریلیون دلاری روسیه با سطح میانه‌ای از تحریم‌ها نسبت به اقتصاد ۰/۵ تریلیون دلاری ایران با تحریم‌های متنوع و پرفشار، میزان متفاوتی از کنشگری در حوزه‌های اقتصادی سوریه را می‌تواند دنبال کنند. به صورت کلی رقابتی جدی میان مسکو و تهران برای مدیریت بنادر، نفت و گاز و برخی دیگر از زمینه‌های سودآور اقتصاد سوریه

وجود دارد. ایران و روسیه هر کدام با هدف مشارکت در بازسازی سوریه، شورای توسعه روابط اقتصادی تشکیل داده‌اند؛ ایران با ۱۲ عضو و روس‌ها با ۱۰۱ عضو از تاجران و فعالان اقتصادی سوریه [۴] که نشان از پیشروی مسکو در رقابت با تهران دارد. از سوی دیگر حکومت مرکزی سوریه نیز طبیعتاً تمایل به حضور بازیگرانی برای بازسازی دارد که با موانع مالی و تحریمی مواجه نباشند. شاید به همین دلیل دمشق برخی پیشنهادهایی که در سفر ژانویه سال ۲۰۱۷ عماد خمیس به تهران برای اکتشاف نفت و گاز ارائه کرده بود را بعدها به مسکو واگذار کرد [۵].

به نظر می‌رسد روس‌ها با توجه به حضور نظامی ایران در سوریه و برداشت تهدیدآمیز اسرائیل از آن از یک سو و امکان تحریم فرآیندهای مرتبط با بازسازی سوریه در صورت همکاری اقتصادی تهران با دمشق از سوی دیگر، تمایل به افزایش نقش اقتصادی ایران در سوریه ندارند. چه اینکه هم‌اکنون نیز رقابت مهمی در حوزه‌های مختلفی از جمله کشاورزی میان دو کشور وجود دارد که البته پیشرفت عملیاتی قراردادهای روسیه با سوریه در حوزه کشاورزی بیش از ایران بوده است [۶]. به همین دلیل نقش آفرینی اقتصادی کشورهای عربی و غربی در فرآیند بازسازی احتمالاً گزینه اجتناب‌ناپذیر مسکو باشد؛ هم از جنبه تأمین منابع مالی و هم از جنبه مصون ماندن از تحریم‌های آمریکا [۷]. البته صادرات گاز ایران از طریق عراق به سوریه و تداوم احتمالی مسیر آن تا خاک اروپا در تضاد با منافع روسیه قرار دارد. زیرا تولید ۹۰۰ میلیون مترمکعب در روز از سوی ایران می‌تواند وابستگی ۴۰ درصدی گاز اروپا به روسیه را با تهدید مواجه کند.

روس‌ها همچنین از مدت‌ها پیش در برخی حوزه‌های بازسازی سوریه مانند بخش فناوری اطلاعات (IT) ورود کرده بودند. طراحی و تأمین نرم‌افزارهای امنیتی بانک‌ها و مؤسسات مالی، خدمات اتوماسیون کنسولی، طراحی پلتفرم‌های ذخیره‌سازی داده‌ها، نرم‌افزارهای ضد ویروسی، بهبود خدمات ارسال و دریافت محموله‌های پستی، یکپارچه‌سازی سیستم‌های اداری و سامانه‌های

اتوماسیون ادارات و مراکز بهداشتی از جمله حوزه‌هایی است که مسکو برای سرمایه‌گذاری در آن‌ها گام‌های مهمی برداشته است [۸]. در مجموع شاید مهم‌ترین صحنه رقابت ناسازگاری منافع ایران و روسیه در آینده سیاسی سوریه، مسأله بازسازی باشد.

نتیجه‌گیری

بحران سوریه اکنون و با گذشت بیش از ۸ سال از آغاز، همزمان با تداوم ابعاد نظامی و امنیتی، وجوه سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نیز یافته است. ایران و روسیه به عنوان دو بازیگر اثرگذار در این بحران از ابتدا با سطحی از تفاهم به نقش‌آفرینی در آن پرداختند. گذر زمان اما وجوهی از سوءتفاهم در کنش‌های دو کشور را به وجود آورد و اکنون به نظر می‌رسد می‌توان از نقاط اختلاف در رویکرد دو کشور نسبت به سوریه سخن گفت. آینده سیاسی سوریه، بحران ادلب، شرق فرات و موضوع کردها و بازسازی بخشی از مهم‌ترین حوزه‌های اختلاف دو کشور هستند. استدلال نوشتار حاضر این بود که سطح ناسازگاری منافع ایران و روسیه در مراحل ابتدایی بحران و تا پیش از تثبیت اسد در قدرت، به میزانی بود که می‌شد از آن تعبیر سوءتفاهم ارائه داد. در مراحل بعد اما به دلیل تثبیت بشار اسد در قدرت و پررنگ‌تر شدن فرآیندهای سیاسی و تنوع مطلوبیت‌های طرفین در پرونده‌های مختلف از جمله موارد چهارگانه مورد اشاره در این نوشتار، سطح ناسازگاری منافع طرفین به میزانی نزدیک شده که می‌توان از آن به اختلاف تعبیر کرد. تحولات آینده اما نشان می‌دهد که روابط دو کشور در پیوستار منازعه-همکاری چه صورت‌بندی پیدا خواهد کرد. آیا وجوه همکاری‌جویانه بر این روابط غلبه کرده و تهران-مسکو به سمت دوگانه تفاهم-سوءتفاهم حرکت می‌کنند یا با حرکت در جهت منازعه، دوگانه ائتلاف-اختلاف

ترسیم‌کننده روابط تهران-مسکو در آینده سوریه است؟

منبع

[۱] «انتشار پیش‌نویس پیشنهادی روسیه برای قانون اساسی سوریه»، اسپوتنیک، منتشرشده در تاریخ ۱ فوریه ۲۰۱۷، قابل‌بازیابی در پیوند زیر:
<https://ir.sputniknews.com/world/201702012185663/>

[۲] «نشست سوچی؛ تکرار مکررات؟»، اندیشکده راهبردی تبیین، منتشرشده در تاریخ ۲۷ بهمن ۱۳۹۷، قابل‌بازیابی در پیوند زیر:
<http://tabyincenter.ir/30828>

[۳] <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#>

[۴] “Russia and Iran: Economic Influence in Syria”, Chatham House, published in March 2019, Can be retrieved from the following link:

<https://www.chathamhouse.org/publication/russia-and-iran-economic-influence-syria>

[۵] «برق و سوخت؛ اولویت نخست دمشق»، میدل ایست نیوز، منتشرشده در تاریخ ۱ ژوئن ۲۰۱۹، قابل‌بازیابی در پیوند زیر:

<https://mdeast.news/2019/06/01/%D8%A8%D8%B1%D9%82-%D9%88-%D8%B3%D9%88%D8%AE%D8%AA%D8%8C-%D8%A7%D9%88%D9%84%DB%8C%D8%AA-%D9%86%D8%AE%D8%B3%D8%AA-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82-%D8%B1%D9%88%D8%B3%DB%8C%D9%87-%D9%88-%D8%A7%DB%8C%D8%B1/>

[۶] «نفوذ اقتصادی ایران و روسیه در سوریه»، میدل ایست نیوز، منتشرشده در تاریخ ۲۳ ژوئن ۲۰۱۹، قابل‌بازیابی در پیوند زیر:

<https://mdeast.news/2019/06/23/%D9%86%D9%81%D9%88%D8%B0-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D8%B%8C-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%B1%D9%88%D8%B3%DB%8C%D9%87-%D8%AF%D8%B1-%D8%B3%D9%88%D8%B1%DB%8C%D9%87%D8%9B-%D8%A7%DB%8C/>

[۷] برای اطلاعات بیشتر ر.ک به «نقش آفرینی روسیه در بازسازی سوریه»، اندیشکده راهبردی تبیین، منتشرشده در تاریخ ۱۵ اسفند ۱۳۹۷، قابل بازیابی در پیوند زیر:
<http://tabyincenter.ir/31193>

[۸] “How Russia Plans to take part in building Syria’s IT sector”, AL-MONITOR, published in 17 June 2019, Can be retrieved from the following link: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/06/russia-syria-it-technologies-reconstruction.html>

اندرشکده بزرگترین

نشانی ما در شبکه های اجتماعی:

@Tabyincenter

www.tabyincenter.ir